

OCHRONA DÓBR OSOBISTYCH – WYBRANE ZAGADNIENIA

I. Cele edukacyjne zajęć

a) w zakresie wiedzy - uczniowie/uczestnicy będą wiedzieli, czym są dobra osobiste, jakie dobra osobiste przykładowo nadmieniają obowiązujące akty normatywne oraz jakie uprawnienia przysługują danej osobie w przypadku ich zagrożenia bądź naruszenia;

b) w zakresie umiejętności - uczniowie/uczestnicy nabędą umiejętność wyszukiwania oraz prawidłowego odczytywania regulacji prawnych poświęconych zagadnieniom z zakresu ochrony dóbr osobistych w prawie polskim oraz powiązań zachodzących pomiędzy wybranymi regulacjami prawnymi.

II. Cele wychowawcze zajęć

Uświadomienie uczniom/uczestnikom zagrożeń wynikających z naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych oraz uwrażliwienie na współczesne problemy związane z ochroną dóbr osobistych.

Plan Lekcji:

- 1. Wprowadzenie do tematu,**
- 2. Podstawowe zagadnienia dotyczące ochrony dóbr osobistych w prawie polskim – mini wykład,**
- 3. Kazus, którego analiza poprzez wskazanie problemu oraz prawidłowego rozwiązania pozwoli utrwalić zdobytą w czasie wykładu wiedzę teoretyczną.**

I) Wprowadzenie do tematu

Rozpytanie uczniów/uczestników

Zajęcia należy rozpocząć od zapytania uczniów/uczestników, jakie skojarzenia przychodzi im na myśl ze słowem „dobra osobiste”. Czy kiedykolwiek spotkali się z takim określeniem, a jeśli tak to w jakich okolicznościach? Czy uczniowie/uczestnicy wiedzą, jakie szczególne uprawnienia posiadają osoby, których dobra osobiste zostały zagrożone bądź naruszone? Kto lub co doprowadziło do zagrożenia bądź naruszenia dóbr osobistych? Podane przez uczniów odpowiedzi można zapisać na tablicy.

II) Podstawowe zagadnienia dotyczące ochrony dóbr osobistych – mini wykład

1) Definicja dóbr osobistych w prawie polskim

Obowiązujące rozwiązania normatywne nie zawierają definicji pojęcia dóbr osobistych, jak tylko poprzestają na ich przykładowym wyliczeniu. Gwoli ścisłości pod pojęciem dóbr osobistych rozumieć należy chronione prawnie dobra niematerialne (a

zatem trudne w ich określeniu wartością pieniężną), przysługujące każdej osobie fizycznej, osobie prawnej oraz jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której przepisy odrębne przyznają zdolność prawną. Mając na względzie powołaną definicję warto wskazać na treść art. 23 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks Cywilny (dalej jako k.c.), który zawiera wyliczenie przykładowych dóbr osobistych w prawie polskim.

Zgodnie z powołanym przepisem dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Sformułowanie „w szczególności”, jakim posłużono się w cytowanym artykule pozwala stwierdzić, że powyższy katalog dóbr osobistych ma charakter przykładowy, co oznacza, że w konkretnych okolicznościach może dojść do naruszenia innych, niewskazanych tym przepisem dóbr osobistych, a których sprecyzowanie będzie zależne od okoliczności, w jakich doszło do ich naruszenia bądź zagrożenia.

2) Dobra osobiste osób prawnych

Odrębnym zagadnieniem są dobra osobiste osób prawnych, albowiem zgodnie z art. 43 k.c. do osób prawnych odpowiednio stosuje się przepisy poświęcone ochronie dóbr osobistych osób fizycznych. **W tym kontekście niezwykle istotne jest wskazanie, że nie każde dobro osobiste, jakie przypisać możemy osobie fizycznej może być powiązane z osobą prawną.** Drogą przykładu wskazać należy na zdrowie, czy też swobodę sumienia, które odnoszą się wyłącznie do osób fizycznych.

W okolicznościach danego przypadku niezwykle istotne jest prawidłowe nazwanie dobra osobistego, które miałyby być zagrożone bądź naruszone, a następnie ustalić, czy doszło do naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych osoby prawnej, czy też osoby fizycznej związanej z działalnością osoby prawnej, np. wspólnik spółki, członek zarządu, pracownik.

3) Katalog roszczeń przysługujący w przypadku zagrożenia bądź naruszenia dóbr osobistych

Regulacją pozwalającą na formułowanie oraz dochodzenie roszczeń z tytułu ochrony dóbr osobistych jest art. 24 k.c., w myśl którego ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została

wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych. Powyższe nie uchybia uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym.

Omawiany przepis zawiera szereg rozwiązań, których zastosowanie nastąpi, gdy odpowiednio dojdzie do naruszenia, a w niektórych przypadkach zagrożenia dóbr osobistych, przy czym każdorazowa ocena okoliczności danego przypadku pozwala na ustalenie, czy w konkretnej sytuacji nastąpiło naruszenie bądź zagrożenie dóbr osobistych.

4) Ocena zachowania jako naruszającego dobra osobiste

Celem ustalenia, czy w danej sytuacji doszło do naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych danej osoby istotne jest wskazanie, czy zarzucane naruszenie bądź zagrożenie ma charakter obiektywny, a co odnosi się do kryterium społecznego postrzegania konkretnego zachowania jako spełniającego przesłanki określone w art. 24 k.c.

Oznacza to zatem, że dla oceny, czy w okolicznościach danego przypadku doszło do naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych nie ma znaczenia subiektywne przekonanie poszkodowanego.

W praktyce orzeczniczej sądów wskazuje się na pewne kryteria, których właściwy dobór pozwala uściślić, czy doszło do naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych. Gwoli ścisłości jako takie kryteria nadmienia się język oraz wartości powszechnie akceptowane w otoczeniu poszkodowanego oraz sprawcy. Tego rodzaju kryteria pozwalają odrzucić przypadki drobnych docinek, czy niedogodności, które prowadzą u danej osoby do negatywnych odczuć, lecz nie stanowią o naruszeniu dóbr osobistych. Jako przykład wskazać można zatłoczenie w środkach komunikacji publicznej, z powodu których odczuwa się dyskomfort oraz poczucie rozdrażnienia w związku z brakiem miejsca siedzącego oraz odpowiedniej przestrzeni w pojeździe, a co miałyby uzasadniać w ocenie domniemanego poszkodowanego naruszenie jego dóbr osobistych.

5) Wyłączenie ochrony prawnej z tytułu naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych

W niektórych przypadkach możliwość dochodzenia stosownej ochrony z tytułu naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych zostaje ograniczona, a niekiedy wyłączona, czego przyczyn upatrywać należy m. in. w:

- **uzyskaniu ze strony poszkodowanego zgody na naruszenie dobra osobistego bądź działanie na własne ryzyko** – jako przykład wskazać należy uzyskanie przez lekarza zgody pacjenta na wykonanie zabiegu medycznego, co wiąże się z koniecznością ingerencji w ludzkie ciało, a który to zabieg może wpłynąć na stan zdrowia poszkodowanego;
- **wykonywaniu własnych praw podmiotowych przez sprawcę**

zagrożenia bądź naruszenia dóbr osobistych – chodzi o sytuacje, w których dane uprawnienie przysługuje z mocy obowiązujących rozwiązań normatywnych, czy też z umowy, w związku z czym jego realizacja nie pociąga za sobą naruszenia dobra osobistego osoby trzeciej. Jako przykład wskazać można m. in. na uprawnienie najemcy do zamieszkiwania w wynajmowanym lokalu, a co nie stanowi o naruszeniu nietykalności mieszkania wynajmującego;

- **działaniu sprawcy w obronie uzasadnionego interesu społecznego lub prywatnego** – najczęściej dotyczy publikacji w mediach, zaadresowanych do nieograniczonego kręgu odbiorców (m. in. za pomocą pracy, internetu), celem których jest rzetelne informowanie opinii publicznej o określonych zdarzeniach, osobach oraz ich działaniach bądź zaniechaniach;
- **działaniu sprawcy w ramach porządku prawnego w oparciu o przepisy prawa** – dotyczy to możliwości zaniechania wobec danej osoby m. in. tymczasowego aresztowania, o którym mowa w przepisach Kodeksu Postępowania Karnego;
- **obronie koniecznej** – dotyczy ochrony takich dóbr osobistych jak np. życie, zdrowie i nietykalność cielesna. Odzwierciedleniem powyższego będzie art. 423 k.c., w rozumieniu którego kto działa w obronie koniecznej, odpierając bezpośredni i bezprawny zamach na jakiegokolwiek dobro własne lub innej osoby, ten nie jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną napastnikowi;
- **stanie wyższej konieczności** – zgodnie z art. 424 k.c., kto zniszczył lub uszkodził cudzą rzecz albo zabił lub zranił cudze zwierzę w celu odwrócenia od siebie lub od innych niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio od tej rzeczy lub zwierzęcia, ten nie jest odpowiedzialny za wynikłą stąd szkodę, jeżeli niebezpieczeństwa sam nie wywołał, a niebezpieczeństwu nie można było inaczej zapobiec i jeżeli ratowane dobro jest oczywiście ważniejsze aniżeli dobro naruszone – jako przykład wskazać można skorzystanie z cudzego telefonu komórkowego w celu wezwania pomocy medycznej, co wyłącza odpowiedzialność za naruszenie prawa do prywatności;
- **prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia (art. 752 k.c. i art. 757 k.c.)** – tego rodzaju okoliczność wiąże się z art. 752 k.c. oraz art. 757 k.c., dopuszczającymi możliwość realizacji czyichś interesów, aczkolwiek wymagane jest, aby prowadzenie spraw było zgodne z prawdopodobną wolną poszkodowanego oraz korzyściami, jakie może lub mógłby osiągnąć.

6) Aspekty procesowe ochrony z tytułu naruszenia bądź zagrożenia dóbr osobistych

Dochodzenie ochrony dóbr osobistych wyraża się w możliwości skierowania pozwu do sądu powszechnego, w którym wskazać należy na naruszenie bądź zagrożenie określonego dobra poprzez opis sytuacji, załączenie dokumentów, zdjęć bądź innych dowodów potwierdzających dokonane naruszenie bądź zagrożenie, a także załączyć

odpis pozwu wraz z załącznikami dla strony przeciwnej. Ważne jest przy tym, aby pozew odpowiadał wymogom formalnym, o których mowa w art. 126 oraz art. 187 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks Postępowania Cywilnego (dalej jako k.p.c.). Zgodnie z powołanymi regulacjami pozw winien zawierać:

- oznaczenie sądu, do którego jest skierowany;
- imiona i nazwiska lub nazwy stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników;
- oznaczenie rodzaju pisma;
- osnovę wniosku lub oświadczenia;
- w przypadku gdy jest to konieczne do rozstrzygnięcia, co do wniosku lub oświadczenia – wskazanie faktów, na których strona opiera swój wniosek lub oświadczenie, oraz wskazanie dowodu na wykazanie każdego z tych faktów;
- podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
- wymienienie załączników,
- oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu stron albo, w przypadku gdy strona jest przedsiębiorcą wpisanym do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – adres do korespondencji wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej,
- oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników stron;
- numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL) lub numer identyfikacji podatkowej (NIP) powoda będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku lub
- numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku – numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP powoda niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania;
- dokładnie określone żądanie, a w sprawach o prawa majątkowe także oznaczenie wartości przedmiotu sporu, chyba że przedmiotem sprawy jest oznaczona kwota pieniężna;
- oznaczenie daty wymagalności roszczenia w sprawach o zasądzenie roszczenia;
- wskazanie faktów, na których powód opiera swoje żądanie, a w miarę potrzeby uzasadniających również właściwość sądu;
- informację, czy strony podjęły próbę mediacji lub innego pozasądowego sposobu rozwiązania sporu, a w przypadku gdy takich prób nie podjęto, wyjaśnienie przyczyn ich niepodjęcia.

7) Opłata sądowa od pozwu o ochronę dóbr osobistych

Pozew o ochronę dóbr osobistych podlega opłacie, którą należy uiścić na rachunek właściwego do rozpoznania sprawy sądu. Zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 3) ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych opłata od pozwu wynosi **600,00 zł**.

8) Sąd właściwy do rozpoznania pozwu

Pozew o ochronę dóbr osobistych należy skierować do Sądu Okręgowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania pozwanego, a w sprawach naruszenia dóbr osobistych przy wykorzystaniu środków masowego przekazu możliwe jest wytoczenie powództwa przed sąd właściwy dla miejsca zamieszkania albo siedziby powoda, co wynika z art. 17 pkt 2) k.p.c., art. 27 k.p.c. oraz art. 35¹ k.p.c.

III. KAZUS

Dnia 12 maja 2019 roku Jan Kowalski został skierowany do Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. Janusza Korczaka w Słupsku w celu wykonania badania prześwietlenia obojczyków w związku z uprzednio przebytą rehabilitacją po doznanym wypadku komunikacyjnym. Po wykonaniu badania lekarz prowadzący Adam Nowak stwierdził uszkodzenie lewego obojczyka i uznał, że konieczne jest przeprowadzenie operacji, pozwalającej na odtworzenie uszkodzonego odcinka obojczyka za pomocą fragmentu kości biodrowej. Lekarz objaśnił Janowi Kowalskiemu na czym zabieg polega, jak wygląda przebieg leczenia pooperacyjnego oraz jakie skutki wiążą się z operacją i dalszą rekonwalescencją, w tym powiadomił pacjenta o konieczności kilkudniowego pobytu na oddziale szpitalnym w związku z prawdopodobieństwem zaistnienia powikłań. Jan Kowalski zgodził się na przeprowadzenie zabiegu, na dowód czego podpisał oświadczenie o zgodzie na jego wykonanie, które Adam Nowak załączył do dokumentacji medycznej pacjenta.

W dniu 16 maja 2019 roku Jan Kowalski poddał się planowanej operacji, po przeprowadzeniu której u pacjenta doszło do uszkodzenia tętnicy podobojczykowej, co stanowiło realne zagrożenie dla życia, albowiem odłamki kości mogły doprowadzić do krwotoku wewnętrznego u pacjenta. Niemniej, wobec faktu, że powikłania pojawiły się niedługo po operacji, zaś sam pacjent w tym czasie przebywał pod opieką personelu medycznego szpitala, w bardzo krótkim czasie udało się zapobiec realnemu niebezpieczeństwu utraty zdrowia bądź życia, jakie w tamtym czasie groziło Janowi Kowalskiemu.

Po zakończeniu rekonwalescencji i powrocie do normalnego życia Jan Kowalski zdecydował się pozwać Adama Nowaka. W tym celu zapoznał się pobieżnie z informacjami zamieszczonymi w internecie i doszedł do przekonania, że w jego przypadku naruszono dobra osobiste, wobec czego w dniu 27 czerwca 2020 roku skierował do Sądu Rejonowego w Słupsku pozew o ochronę dóbr osobistych, domagając się od Adama Nowaka zadośćuczynienia w wysokości 1.000.000,00 zł (słownie: milion złotych 00/100). Do pozwu załączył posiadaną dokumentację medyczną oraz dowód uiszczenia opłaty od pozwu w kwocie 100,00 zł.

- **Czy, a jeśli tak to jakie dobra osobiste Jana Kowalskiego mogły zostać naruszone w niniejszej sprawie?**

Prawo do zdrowia, a nawet prawo do życia.

- **Czy żądanie ochrony dóbr osobistych Jana Kowalskiego wobec Adama Nowaka jest uzasadnione?**

Nie, zgodnie ze stanem faktycznym niniejszej sprawy przed planowanym zabiegiem pacjent został kompleksowo powiadomiony o przebiegu leczenia oraz prawdopodobnych powikłaniach związanych z przeprowadzeniem operacji, co potwierdził podpisując stosowne oświadczenie w tym zakresie, wobec czego lekarz uzyskał zgodę pacjenta na ingerencję w jego ciało, a zatem doszło do wyłączenia bezprawności działań Adama Nowaka.

- **Czy pozew został skierowany do właściwego Sądu?**

Nie, albowiem w świetle art. 17 pkt 2) k.p.c. w zw. z art. 27 k.p.c. właściwym do jego rozpoznania powinien być Sąd Okręgowy w Słupsku (oczywiście przy założeniu, że pozwany Adam Nowak ma miejsce zamieszkania w Słupsku).

- **Jaki inny wymóg formalny nie został należycie spełniony przy wniesieniu pozwu do Sądu?**

Od pozwu została uiszczona nieprawidłowa opłata sądowa, która powinna być uregulowana w wysokości 600,00 zł, a nie 100,00 zł tak jak uczynił to Jan Kowalski.